

Nagy András

Hogyan él a dráma?

Mondják: színházban él igazán. És csakugyan: ha nincs a szorongó izgalom, már az olvasópróba előtt, majd pedig végig, a bemutatóig mind szaporábban telő időben, akkor mintha nem is élne. De hát miként élhet az, aminek estéről estére – úgymond – „életre kell kelnie”, és ezáltal életre keltenie másokat? Mi is történik ennek az elevenségnek a feltételével? Miként és miért is adják oda neki szenvedélyeiket, élményeiket, önmagukat a színpadot benépesítő eleven lelkek? És persze előfordulhat, hogy a szerző, a szöveg, a hagyomány – vagy bármi egyéb, lényeges „összetevő” – nincs jelen, akár ezredévek óta halott, mindez mégis lényegtelen, mert annak, aminek estéről estére meg kell elevenednie, annak efféle „létmódhoz”, akár: mulandósághoz, nem lehet köze.

Csakhogy máskor mintha éppen a színház „ellenére” élne a dráma. Amikor a szöveg kilép abból a tradicionális, színpadi keretből, ami pedig a kortársak számára állandónak és változtathatatatlannak tűnik; nem vesz tudomást konvenciókról, megszokásról, kánonról vagy éppen tilalmakról, és nekiáll törvényt bontani és teremteni. Mint egy alkotmányozó gyűlés, ott, az íróasztalon, a szigorúan egyfős létszám mindig abszolút többségével. És így teremt törvényt a színháznak is, akár. Azzal például, hogy egyszer csak nem számol a színpadon otthonos kronológiával, vagy éppen nem érdekli a konkrét térhez és mindig eleven lényekhez való kötöttsége; más esetben átszáguld évezredekken akár, vagy váratlanul hatalmasra nyit egyetlen pillanatot, hogy az szippantsa magába az időt. És ez is dráma – Madách és Karl Krauss és Goethe és Artaud és Jarry és a többiek drámája –, és aligha lehet eléggé hálás a színház ennek a képtelen és „szín-telen” radikalizmusnak, amely nélkül előbb-utóbb akár társasági eseménnyé züllene maga az előadás, ami pedig valaha rítus volt, máskor szer-tartás, netán szembenézés. És megannyi más.

Ilyenkor tehát másként él a dráma. Papíron, de inkább papírok között. Furcsa létállapot, amely születésének technológiáját tükrözi inkább, semmint lényegének legfontosabb vonásait: hogy amikor majd megtalálja a maga színpadát, akkor mégiscsak zihálás lesz, izzadó tenyér, kitartott csendek, és a közönség reakcióit is érzékelő, elnyúló időközök. De hát néhány évezrede nemigen tudott másként világra jönni dráma, mint valamiféle írószer és írólap „interakciójában”, előzze meg magát az előadást vagy kövesse azt – s a példák a kalózkidadású Shakespeare-daraboktól Grotowskiig sorolhatók. És ez alól a rögtönzések vagy a rendezői intenciók alapján létrejövő posztmodern kollázsok sem kivételek, ha egyszer ismétlődésre vannak ítélve, mert az emlékezetnek mégiscsak legfontosabb alkalmá lehet a szöveg – szemben a mindig esendő és mindig korlátok közé szoruló memóriával. Színészé, közönségé egyaránt.

Ha ismétlésről egyáltalán beszélhetünk. Vagy az emlékezet „örökkévalóságáról” – hiszen jól tudjuk, hogy maguk a rögzített szövegek is sokszor csak mintegy a memória sajátos kiterjesztéseként érvényesek, s ha elveszett mögü-

